

SIGMUND FREUD

Prof. Dr. M. Kerem Doksat
Arş. Grv. Dr. Barış Önen

GİRİŞ

Büyük dinlerin ve Platon'un fikirlerinin hâricinde, insanı anlama, ruhsal (önceleri spiritual, karmic, sonraları sekülerleşerek psychic) süreçleri çözme konusunda pek az kişinin fikirleri Sigmund Freud'un fikirleri kadar ses getirmiştir. Barzun, "Üç Çağdaş Peygamber, Bir Yeni Teslis" diyerek biyolojik alandaki devrimiyle Darwin'i, sosyal alandaki devrimiyle Marx'ı, artistik alandaki devrimiyle de Wagner'i anlatır. Bu fikri bir "dörtlemeye" dönüştürerek, psikolojik alanda da Freud'u listeye eklemek hiç de mübalâğa olmayacaktır. Hakkında binlerce kitap yazılmış, ilk kurduğu gruptan kopanlar, onlardan etkilenip kendi kuramlarını geliştirenler de dikkate alındığında, (her ne kadar kendisi bunu şiddetle ve öfkeyle reddettiyse de) tam bir çağdaş guru olmuştur. Freud'un kuramında en çok eleştirilen hususlar katı determinist ve materyalist tavrı, cinsellik bazlı libido kavramı, penise haset ve imrenme, kadın pişesinin zayıf ve gelişmemiş olması düşüncesi, Ödipal dönemle ilgili fikirleri, hemen her şeyi hayatın ilk birkaç senesinde yaşananlarla izah gayreti, Adasal'ın tâbiriyle insanı Homo sapiens sapiens olmaktan çıkarıp, Homo libidinous hâline getirmesi olmuştur. Hiçbir kişilik kuramcısının kendi hayatından referans almaksızın özgün ve özgül bir fikir çatısı kuramayacağı, kaçınılmaz olarak kendi yaşantılarının referanslarının azından en önemli kısmını oluşturacağı düz mantıkla görülebilir. Freud da buna istisna teşkil etmez.

Bir tedavi yöntemi olarak psikanaliz çok eleştirilse de, insan

ruh dünyasını izah etmeye çalışan bir düşünce sistemi olarak, Freud'un fikirleri psikoloji ve psikiyatride vazgeçilmez yerlerini almışlardır. Her ne kadar Freud kendi söylediklerinden başka hiç bir fikre tahammül göstermemekle ve nörotik yapısını fikirlerine yansıtmakla suçlanmışsa da, bu, bütün psikoloji ve psikiyatri kuramcıları için şu veya bu derecede geçerlidir; meselâ Jung'un çocukluk çağında hallüsinatuar yaşantılarının (vizyonlar) ve konversif nörotik tezahürlerinin olduğu, orta yaş döneminde ise psikotik bir ataktan geçtiği bilinir. Keza, Adler de ufak tefek ve piknik yapılı bir adamdı ve bu fizyonomisi bütün kuramına yansımıştır. Gene Freud, Adler ve Abraham Maslow'un fikirlerinde Yahudi asıllı olmalarının çeşitli şekillerde etkileri olmuştur. Bütün bu perspektiflerin çok ayrıntılı tartışıldığı pek çok referans eser mevcuttur.

Peki, kimdir modern dinlerin en yaygın ve mezheplere, tarikatlara ayrılmış psikanalizin (Türkiye'de bile iki ana grup var. Ayrıca, bağımsız icrâ-i faâliyet gösteren "sertifikalı" psikanalistler de birer ayrı grup) kurucusu olan Freud? Nasıl bir hayat sürmüştür?

İLK SENELER

6 Mart veya 6 Mayıs 1856'da, şimdilerde Çek Devleti sınırlarındaki Freiberg'de yer alan Moravia'da Sigmund (Sigismund) da doğrudur ama Yahudiler'i aşağılamak için anti-semitiklerin çok kullandığı bu ismi sonraları bizzat kendisi değiştirecektir) Freud adı verilen bir bebek dünyaya gelir. Doğum tarihiyle ilgili olarak

müellifler arasında anlaşmazlık vardır; 6 Mart ebeveynlerinin nikâhından 8 ay sonrasına denk gelmektedir; demek ki ya erken ilkah, ya erken doğum ya da kayıt hatası var. Freud, Jacob ve Amalie Nathanson Freud'un evliliklerinden olma ilk çocuğudur. Babasının önceki evliliğinden de Emanuel ve Philipp adında iki yetişkin oğlu vardır. On yıl içerisinde Jacob ve Amalie Freud'un yedi çocukları daha olmuşsa da, Sigmund, genç ve müsamahakâr annesinin öncelikli ve en önemli çocuğu olarak kalır -ki, bu muhtemelen Freud'un hayatı boyunca süren özgüvenine katkıda bulunur. Bilimle ilgili ve ağırbaşlı bir genç olan Freud, kardeşleriyle öyle fazla yüz göz olmaz. Annesiyle kurduğu sıcak ve yakın ilişki, ileriki yıllarda anne oğul ilişkisinin bütün diğer insan ilişkileri arasında ikirciklilikten en uzak ve en mükemmel olan ilişki biçimi olduğu gözlemine mesnet oluşturur.

Sigmund doğduğunda Jacob 40, Amalia 21 yaşındadır. Amalia çok güzel bir kadındır ve bununla da gurur duyar. İleride, 90 yaşındayken, kızlarından birinin kendisine hediye ettiği şapkeyi kendimi yaşlı gösterdiğini öne sürerek reddedecektir. Torunları ondan "tiran" veya "kasırğa" diye bahsederler. Nişanlısına yazdığı bir mektupta Freud "duygusallığını, tutkulu mizacını ve ateşli heyecanlarını annesinden aldığını" söyler. Babası Jacob ise tam tersine, dengeli ama silik bir adamdır. Evde sürekli Kitab-ı Mukaddes okur. Her zaman iyimserliğini korumakla birlikte, hiç bir zaman işinde başarılı olamaz ve daha ileriki yıllarda ailesini geçindireme-

yecek duruma düşer. Zayıf bir adam olarak idrak ettiği babası, okulda hep kahramanların başarı-dıkları büyük işleri okuyan **Sigmund**'u dâima hayâl kırıklığına uğrattır. İleride kuramının temelini oluşturacak olan **Oedipus kompleksi** fikrinin temelinde, en azından kısmen, bu âilevî ve kişisel hâtıraların, fikir ve tesbitlerin yattığı inkâr edilemez bir olgudur.

Yedi kardeşin en büyüğü olan genç **Sigmund** âilesi tarafından öylesine şımartılır ki, 1873'te Viyana'da üniversiteye başladığında âilenin çok sıkışık olan evinde diğer kardeşleri tek bir odayı paylaşırken ona kendisine âit bir oda verilir.

Üçüncü evlilikten olma bir çocuk olarak genç **Freud**, âilesinin yapısını yanlış anlamıştır. **Jacob**'un ilk evliliğinden olan oğulları **Philipp** ve **Emanuel**'in yaşları **Amalia**'ya **Jacob**'tan daha yakındır. **Freud**'un ilk oyun arkadaşlarından biri, **Emanuel**'in oğlu **John**'du ve **Freud** aslında **John**'un amcasıdır. Yâni küçük **Freud**'un ilk oyun arkadaşları yarı yeğenleri olan **John** ve **Pauline**'dir. **John**, **Freud**'dan bir yaş daha büyük, **Pauline** biraz daha küçüktür. **Freud**'un ilk hâtıralarından biri, **John**'la birlikte **Pauline**'den bir buket çiçek alarak küçük kızın ağlayarak kaçmasına yol açmalarıdır.

Freud henüz üç yaşındayken, her iki **Freud** âilesi de Freiberg'den ayrılırlar. **Emanuel**'in âilesi ve **Philipp** İngiltere'ye taşınırlar. **Jacob Freud** âilesiyse, önce Leipzig'e, sonra da Viyana'ya geçer. Avusturya'nın başkenti Viyana, 1938'de Nazi istilâsı sonrası 23 Eylül 1939'da ölene kadar yaşadığı Londra'ya mecburî göçüne değin, 80 yıl boyunca **Freud**'un evi olur. **Sigmund**'un ilk üç yılı, Karpat Dağları eteklerinde, altın çayırlar ve yemyeşil korular içinde geçer. Doğduğu Freiberg'i hiç unutmaz ve 75 yaşındayken şöyle yazar: "Tâ içimde bir yerlerde, ilk silinmez intibâlarını bu havadan, bu topraktan almış olan, gencecik

bir annenin ilk oğlu olan o Freiberg'li mutlu çocuk hâlâ yaşamakta".

Freud yaklaşık bir buçuk yaşındayken, kendisine bir başka erkek kardeş, **Julius** hediyesi gelir. Bu olayın **Freud**'un psişik gelişiminde önemli etkisi olacaktır. Sigmund, küçük kardeşine karşı düşmanca duygu ve tavırlarla dolar ve bilinçdışında (!) kardeşinin ölümüyle ilgili istekler besler. Gel gelelim, minik **Julius** daha altı aylıkken vefat ediverince, kardeşinin ölümüne sebep olduğu için suçluluk duyguları içinde kalır. Sonraki yıllarda, kardeş ölümüyle ilgili isteklerin küçük çocuklarda yaygın olduğunu ve kendisinin bu isteğinin gerçekten kardeşinin ölümüne sebep olmadığını anlayıp bu vicdan azâbından kurtulacaktır. Bu kadar küçük yaştaki hâtıraları nasıl hatırladığı da başka bir muammadır. **Freud**'un orta yaşlardaki bu keşfi, yetişkin dönemine kadar taşıdığı suçluluk duygusundan arınmasını ve kendi analizi vâsıtasıyla sonraki psişik gelişimine katkıda bulunur.

TAHSİL HAYATI

Freud'un meslek seçiminde hangi etkenlerin ağır bastığı yeterince bilinmemektedir. Toplumsal, kültürel sorunlar başından beri onun hep ilgisini çekmiştir. Bir ara hukuk okumak ister ama sonra tıp fakültesine kayıt olur. **Freud** belki de, **Scharfenberg**'in belirttiği gibi, felsefeye aç ruhunu, doğa bilimlerinin düşünme kategorisiyle sınırlı tutmaya zorlanmıştır. Ayrıca, ne gençlik yıllarında ne de sonradan hekim olmak için özel bir istek duyduğunu, sâdece doğa olaylarından çok insan davranışlarını öğrenmek tutkusu içinde olduğunu söylemiştir. Bu dünyanın sırrını insan örneğinde anlayacağını düşünmüştür. **Freud**, hekimlik pratiğine duyulan aşktan daha çok, insan tabiatını anlamayla ilgili yoğun merakı nedeniyle tıbbı çekilmiştir. Çok erken yaşta Tanrı inancını terk eder, dine inanmayı bir nev'î **toplumsal nöroz** veya **yanılsama** ola-

rak görür. Bunu pek çok eserinin yanısıra, **Musa ve Monoteizm** kitabında da açıkça anlatır. Evliliği boyunca da evinde Yahudi geleneklerinin tatbikine izin vermez.

1873 yılında Viyana Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girer; ancak, mezun olduğu 1881 yılında hekimlik yapmak gibi herhangi bir niyeti bulunmamaktadır. Fizyoloji alanında araştırmalar yapmayı tercih eder. Kariyerini devam ettirebilmek için babasının ve arkadaşlarının mâlî desteğine bağımlıdır ve durumu da pek parlak değildir. Mezuniyetinden sonra, üniversitenin Fizyoloji Enstitüsü'nde inatçı bir determinist olan **Brücke**'nin yanında kalarak araştırma yürütür ve hocalık yapar. İleride kendi kuramının da temel taşlarından birisi olacak **determinizm** ilkesini buradayken edinmiştir.

Eğer iki faktör olmasaydı, **Freud** bu işini hayatının sonuna kadar devam ettirebilirdi. Birincisi, anti-Semitik akımlardan dolayı, bir Yahudi olarak akademik ilerleme şansının kısıtlı olduğuna (muhtemelen bâzı kanıtlarla da bunu görmüştü) olan kanaâtiydi. İkincisi ise, babasının verdiği mâlî desteğin azalmış olmasıydı. İşte bu şartlar altında **Freud**, gönül-süzce de olsa, laboratuvar işinden ayrılarak hekimlik pratiğine döner. Viyana Hastânesi'nde çalıştığı 3 yıl boyunca, psikiyatri ve sinir hastalıklarını da içeren çok farklı tıp dallarıyla haşır neşir olur.

Anthony Storr bu noktadaki önemli bir nüansa dikkatleri çeker: Almanca'da bilim kelimesinin İngilizce'de kullanılan farklı anlamları vardır. **Naturwissenschaft** bizim bildiğimiz doğa bilimleri için kullanılırken, **Geistwissenschaft** beşerî ilimleri ifâde eder. **Wissenschaftler** ise hem âlimler (beşerî ilimle iştigâl edenler), hem de bilim adamları (müsbet bilimle uğraşanlar) için kullanılır ki, bu kullanım ikisi arasındaki farkı bulanıklaştırır. **Freud** fizyolojiyle ilgilenirken bilim adamı vasfına sâhiptir ama daha son-

raları psikanalizi kurduğunda âlim, hâttâ guru olacaktır. Hayatının tamamını, tıpkı felsefede olduğu gibi, sayıya dökülemez ve tekrarlanamaz bir işe adamıştır. Psikanalitik hipotezlerden pek azı bilimsel yöntemlerle incelenip ispatlanabilir veya ispatlanamaz olmasına rağmen, **Freud** psikanalizin bilim olduğu konusunda ısrarcı olmuştur. Psikanalitik psikoterapi sırasında yapılan gözlemler aynı zamanda bu kuramın temellerini oluşturmaktadır. Ancak, her bir terapi seansı bir kereye mahsustur ve tekrarlanamaz; üstelik, bu seans sırasında gözlemcinin kişisel peşin hükümleri veya görmek istediğini görmesi gibi sebeplerle, çarpıtılmaya uğraması kaçınılmazdır. Yâni **sınanabilme, ölçülebilme** ve **yanlışlanabilme** temel ilkelerine uymadığı için, bilimsel geçerliliği yoktur. Bu sebeplerle, müsbet bilimle uğraşanlar ve filozoflar psikanalizi bilim olarak hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Eğer **Freud** psikanalizin geçmiş olaylar ve etkileri çerçevesinde insan davranışlarını açıklayan, yorumlayıcı bir sistem olması iddiasıyla yetinseydi, belki de bilim adamlarının saygısını daha fazla kazanabilirdi. **Ernest Geller**, psikanalizin kişilik ve insan ilişkileri konularında, bu kadar kısa sürede, nasıl bu kadar güçlü bir anlam kazandığını araştırır ve **psikanalizi bir kuram, teknik, örgütlenme, dil, değer sistemi, ahlâk, atmosfer olarak vasıflandırır**. Yâni, kısacası, psikanaliz çağdaş bir dindir!

1885 yılında Viyana Üniversitesi'nden kazandığı gezi bursu sayesinde, ünlü Fransız nörolog **Jean-Marie Charcot** ile Paris'te çalışmaya karar verir. **Charcot** ile dört ay mesâi yaparlar. Bu dönemde, vücudun belli bölümlerinin felci veya bozuk işlev göstermesiyle şekillenen bir hastalık olan **histerinin** tedavisinde kullanılan **hipnotik yöntemi** öğrenir. Hipnozdan yola çıkarak, Freud, histerik semptomların psikojenik ve cinsel kaynakları olduğuna kanaat getirir. **Freud**, henüz tıp fakülte-

sinde öğrenciyken, kendisinden 14 yaş büyük olan Viyanalı ünlü hekim Josef Breuer ile sıkı profesyonel ilişki ve kişisel dostluk kurar. **Breuer**, **Freud**'a histerik semptomların "konuşma yoluyla" geçirilmesi süreci olan "katarzisi" (catharsis) öğretir. Katarzisi kullanırken, **Freud** zaman içerisinde, daha sonra hipnozun yerini alacak olan temel terapötik yöntemi olan **serbest çağrışım** yöntemini icat edecektir.

Zâten, **Freud**'un fikirlerinin temelini zamanın popüler tedavisi olan **hipnozla** ilgilenirken yaptığı gözlemler oluşturmuştur. Paris'te ünlü Salpêtrière Kliniği'nde zamanın en büyük nöropatoloğu olarak kabul edilen **Jean-Martin Charcot** (1825-1893) ile birlikte histeriklerin tedavisi için bir hipno-katarzisi yöntemi uyguluyorlardı. Bir dâhiliye profesörü olan **Josef Breuer** (bilinçdışının esas kâşifidir) kendisine

Jean-Martin Charcot.

Kendisinin yanında çalıştığı dönemde **Freud**, **Charcot**'un ve **Bêrulain**'in eserlerini Almanca'ya tercüme ederek para kazanıyordu.

Josef Breuer.

Katartik prosedürü ilk uygulayanlardan biri olmasına rağmen, bu konuda bir yayın yapmamıştır. 1895'de, **Freud**'la birlikte, çok dikkat çekecek olan **Histeri Üzerinde Çalışmalar** kitabını yayınlamışlardır.

maddî yardımda bulunmaktadır. Bilinçdışı kavramını icat etmese de, onu işlevsel ve muayenehânedede kullanılabilir hâle getiren ise **Freud** olmuştur. İşte bu dönemde ki, **Freud**'un ilgisi nöropatolojiden psikopatolojiye istihâle eder.

Hipnotik telkinlerle kişiler birtakım hâtıraları unutabilir veya olmamış şeyleri olmuş gibi hatırlayabilirler. Derin transtaki bir süreye "yarın akşam saat sekizde beni arayacaksın ama bunu benim sana telkin ettiğimi aslâ hatırlamayacaksın" denildiğinde, ertesi gün o saatte mutlaka arar veya arayamazsa büyük sıkıntı çeker; neden aradığını sorduğunuzda ise "haftaya toplantımız vardı ya, onu hatırlatmak için aradım" gibilerinden ilgisiz bir sebep öne sürer, hipnotizörün kendisini yönelttiğini hatırlamaz. İşte, gerek bunun gibi gerekse histeriklerdeki çeşitli semptomların telkinle ortaya çıkarılabilmesi veya düzeltilmesi gözlemlerinden hareketle, esasında bir nörolog olan **Freud**, **bilinçdışı** kavramını **Breuer**'den ilhamla ortaya atar. **Aslında, Freud hemen hemen bütün fikirlerini, başta antropologlar olmak üzere, başka düşünürlerden alarak "harmanlamış" ama bunları zikretmek dürüstlüğüne hemen hiç göstermemiştir!** Mesele gelişim aşamalarını **Herbert Spencer**'den, diğer pek çoğunu da **Darwin**'den, **Robertson Smith**'den, **Atkinson**'dan, **Marett**'den, **Haeckel**'den almıştır. **Storr**, "Psikanalizin kurucusunun, insanlığın büyük çoğunluğu için aşağılayıcı bir görüşü vardı" der ve ekler: "**Fliess**'e yazdığı mektuplardan birinde, kendi isteği dışında terapist olduğunu ve ruhsal sıkıntıyı tedavi etmek gibi fedakârca bir istek tarafından da hiç güdülenmediğini belirtir".

Freud'un erkeklerle olan dostlukları çok kez sürtüşmeli geçmesine karşın, öğrencileri ve hastaları arasından tanıdığı pek çok genç ve entellektüel kadınla hayat boyu süren kalıcı arkadaşlıkları olur. Bunlardan biri olan **Sabi-**

na Spielrein, ölüm içgüdü (**Thanatos**) üzerine tanımlama getiren ilk psikiyatridir. Biyolojiden mitolojiye kadar çeşitli disiplinleri kapsayan bir birikim içinde yaratma ve tahrip içgüdülerini muhtemelen analitik kuram gündemine ilk kez **Sabina** taşır. **Jung** ve **Freud**, **Sabina**'nın bu savlarını kendi çalışmalarında olduğu gibi kullanır, fakat 25 yaşındaki bu "küçük kızın" adını bir kez olsun anmazlar!

1977 yılında, İsviçre'de **Genf**, **Sabina**'nın Wilson Pallas Psikiyatri Enstitüsü'nün bodrum katında bulunan günlüğünde, özellikle **Jung** ve **Freud**'la olan ilişkileri ve hepsinden önemlisi psikanaliz kuramına getirdiği yeniliklerin ön çalışmaları üzerine pek çok ayrıntılı bilgi ortaya çıkmıştır. **Bugün olsa, bilimsel aşırma (plagiarism) suçuyla yargılanırlardı!**

Freud'un hayatındaki diğer önemli kadınlar ise **Lou Andreas Salomé**, **Prenses Marie Bonaparte**, **Ruth Brunswick**, **Helen Deutsch**, **Melanie Klein** (ki, o da daha sonra **Freud**'u terk edecektir), **Louise Wakeman Knox** ve kızı **Anna Freud** dur.

KOKAİN'DEN PSİKANALİZE

İlk gençlik çağından itibaren, muazzam bir keşif yapmak ve ünlü olmak **Freud**'un rüyalarını süsler. 1880'ler ve 1890'larda böylesine bir keşfin kıyasında olduğuna inandığı birçok sefer olur. Tanınmasını sağlayacak ilk fırsat 1884 ilâ 1885 yıllarında kokain'le ilgili yaptığı deneyler sayesinde eline geçer. Kokain'le ilgili çalışmasında önemli bir gelişme sağladığına inanmıştır ve bu madde nin faziletlerini açıklamaya yönelir. Kendisi herhangi bir zararlı etkisini görmeden kokain aldıktan sonra **Freud**, kokain'i neredeyse her derde devâ bir ilaç gibi yüceltir ve etkili bir anestetik olduğuna da dikkatleri çeker. Büyük bir hevesle arkadaşlarına da tavsiye eder ve o zamanlar henüz nişanlı

Jung ve Freud, yolları ayrılmadan önce

olduğu **Martha Bernays**'e güçlensin ve yanaklarına pembe renk gelsin diye küçük miktarlarda yollar. Ancak, kendisi Viyana'dan uzakta nişanlısının evinin bulunduğu Hamburg'da olduğu bir sırada, çalışma arkadaşı **Carl Koller**'in ilâcın anestetik özelliklerini neşri sebebiyle büyük takdir toplaması, hayâl kırıklığı yaşamasına sebep olur. Başka bir sorun da, morfin bağımlısı bir arkadaşını tedavi etmeye çalışırken, adamın kokain bağımlısı olmasıyla ortaya çıkar! **Martha** ile nişanlılık döneminde ilişkilerini sürdürebilmek için gün aşırı mektuplaşırlar. **Freud**'un mektupları **Martha**'ya bağlılığını ve ondan taleplerini sergilemektedir. Nişanlısının, hayranlarına karşı soğuk davranmasında ısrar eder. Hattâ, dengesini kaybedip düşer de bir erkeğin koluna yaslanmak zorunda kalır diye, **Martha**'nın buz patenini bile bırakmasını istemiştir. Evde birçok sorumlulukları olması sebebiyle kadınlara oy kullanma hakkı verilmesinin saçma olduğunu düşünür.

Evlendiklerinde ise, **Freud**'un, çocuklarına, **Martha**'nın fikrini fiilân sormadan kendi dost ve pırle-

rinin adını koymak gibi bir âdeti ortaya çıkacaktır: **Jean Martin**, adını **Charcot**'dan; **Olivier**, 17. Yüzyılda monarşiyi yıkan İngiliz devrimcisi **Oliver Cromwell**'den; **Ernst Brücke**'den; **Matilde Breuer**'in karısından; **Sophie** ve **Anna** da bir lise öğretmeninin kızı ve yeğeninden.

1886'da **Charcot**'dan erkek histerisini öğrendiği Paris'ten döndükten sonra, ikinci meşhur olma fırsatını yakalar. Bu bilginin, **Viyana İmparatorluk Hekimleri Birliği**'nde kendisine saygı ve tanınma sağlayacağını farz eder. Önceleri hekimlerin ekserisi, histerinin kesinlikle kadınlara özgü bir hastalık olduğuna inanıyorlardı. Histeri kelimesinin kökeni uterusan (histeron) gelmekteydi; tâ **Hipokrat**'tan kalma bir

düşünceyle histeri, tatmin olmadığı için vücutta dolanan ve çeşitli bölgelerde işlev bozukluğuna neden olan "gezici rahim" sebebiyle oluyordu. Ancak, 1886 yılında, **Freud** birliğe erkek histerisiyle ilgili bir sunum yaptığı dönemde birçok hekim bu hastalığa aşınaydı ve erkeklerde de görülebileceğini zaten bilmektedirler. Orijinalite beklendiği için ve **Freud**'un yazısı bilinenlerin tekrarı olduğu için, Viyanalı hekimler bu sunuma pek olumlu yaklaşmazlar. Aynı zamanda, **Freud**'un bir Fransız olan **Charcot**'u konuşması esnâsında sürekli olarak övmesi Viyanalı hekimlerin konuşma sırasında daha da soğumasına sebep olur. Hazindir ki, kendi otobiyografik çalışmasında, **Freud**, konuşmasının iyi karşılanmamış olmasının nedeninin Viyanalı hekimlerin erkeklerde histeri kavramını anlayamadıkları olduğu şeklinde farklı bir hikâye anlatır. Şimdi hatalı olduğu bilinen bu "masal" etkisini yıllarca sürdürmüştür ve **Sulloway**'in de tartıştığı gibi, **Freud** ve takipçilerinin psikanalizi bir mitoloji hâline dönüştürmek ve kurucusunu yalnız bir kahraman olarak göstermek

için yarattığı birçok hikâyeden sadece biridir.

Ün kazanma çabalarının hayâl kırıklığıyla sonuçlanması, koka-in'le ilgili ve nörozların kökenlerinin cinsellikte yattığı yönündeki görüşlerinin kabul görmemesinin verdiği ıstırapla, daha saygın bir çalışma arkadaşına katılma ihtiyacını duyar. Henüz tıp fakültesindeyken beraber çalışmaya başladığı ve kişisel ve profesyonel ilişkisini devam ettirmekten keyif aldığı **Breuer**'e döner. **Breuer**, **Freud**'a, birkaç yıl önce histeri tedavisi için saatlerce uğraştığı **Anna O** adındaki genç kadından bahsetmiştir. Kraliyet Hekimler Birliği'nin reddi ve itibar kazanma arzusu nedeniyle **Freud**, **Breuer**'i beraber **Anna O** ve birkaç başka histeri vak'ası üzerinde neşriyat yapmaya zorlar. Ancak, tecrübeli bir bilim adamı olan **Breuer** sadece birkaç vak'adan yola çıkarak histeri üzerine tez yazmaya daha genç, aceleci ve devrimci **Freud** kadar hevesli değildir. Ayrıca, **Freud**'un çocukluk dönemi cinsel yaşantılarının erişkin dönemde histeri yaşantısına sebep olduğu fikrini de kabul etmemektedir. En sonunda, kerhen de olsa, **Freud**'la birlikte **Histeri Üzerine Çalışmalar** kitabını basmayı kabul eder. **Freud** bu kitapta, "psişik analiz" terimini ilk defa kullanır ve bir sonraki sene bu yaklaşıma "psiko-analiz" demeye başlar. Bu kitapta **Anna O** takma adıyla literatüre geçen hastanın, sonradan yalancı gebeliği de, diğer bütün nörotik belirtileri de kaybolup militan bir kadın hakları savunucusu hâline gelen **Bertha Pappenheim** olduğunun anlaşılması efsâneleşmiş bu kişiliğe ayrı bir boyut katar.

Histeri Üzerine Çalışmalar kitabı 800 adet basılır, izleyen 13 yıl içinde 626 tânesi satılır. Yazarların ellerine toplam 425 Gulden (yâni kişi başına 85'er Dolar) geçer. Kitap üzerine tek olumlu eleştiriyi, günlük Viyana gazetelerinden Wiener Tageszeitung'un 2 Aralık 1895 tarihli sayısında Viyana Üniversitesi edebiyat tarihi öğ-

Fliess ve Freud

retim üyelerinden ve Burg Tiyatrosu yöneticisi yönetmen, yazar **Alfred von Berger** kaleme alır.

Histeri Üzerine Çalışmalar basıldığı dönemde, **Freud** ve **Breuer** profesyonel bir anlaşmazlık içindedirler ve araları açılmıştır. Bunun üzerine **Freud**, geliştirmekte olduğu yeni fikirlerini güvenilir bir şekilde destekleyen Berlinli Kulak Burun Boğaz Hastalıkları uzmanı hekim dostu **Wilhelm Fliess**'a yakınlaşır. **Freud**'un **Fliess**'e yazdığı mektuplar, psikanalizin başlangıç dönemini ve Freudiyen teorinin embriyonik evresini sergiler. **Freud** ve **Fliess** 1887'de arkadaş olmuşlardır ama, **Freud**'un **Breuer**'le ayrılmasını takip eden dönemde daha da yakınlaşmışlardır.

1890'ların sonlarına doğru, **Freud** hem profesyonel izolasyona hem de kişisel bir krize sürüklenir. O dönemde kendi rüyalarını analiz etmeye ve 1896'da babasının ölümünden sonra gündelik kişisel analizine başlar. Her ne kadar **Freud**'un kişisel analizi ömür boyu sürmüştü de, 1890'ların sonlarına doğru özellikle zorluklar yaşar. Bu dönemde, kendisini en iyi hastası olarak görmektedir. Ağustos 1897'de, **Fliess**'e şöyle yazar: "meşgul olduğum esas hasta kendimim. Analiz diğerlerinden çok daha zor. Esasen benim psişik gücümü felç eden de bu süreç".

Freud'un kuramı hem geleneksel Yahudi mistisizminden, hem de -en azından başlarda- **Wilhelm Fliess** (1858-1928) tarafından geliştirilen fikirlerden etkilenir. **Fliess**'e göre biyolojik süreçler kısmen 23 ve 28 günlük döngülerle düzenleniyordu -ki, bunlar gebelik ve doğum tarihlerinden, solar yıldan ve dünyanın güneş çevresindeki yörüngesinin eksantrikliğinden kaynaklanmaktaydı. **Fliess** bunlara **kozmobiyo-lojik kuramlar** diyordu. Her ne kadar "okkült" olan her şeye müthiş öfke duymakta ise de, **Freud** bu fikirleri nedense epey benimsemişti! **Fliess** geleneksel astrolojiyi ve horoskopları incelemiş, sonunda da bunların etkililiklerinin tamamen telepatiye bağlı olduğuna kanaât getirmişti.

<http://www.freudfile.org/fliess.html> adresinden elde ettiğimiz bilgilere göre, psikanalizin "tarih öncesi döneminde" **Fliess**'in önemli rolü olur. **Freud**'la 1887'de, **Breuer**'in tavsiyesi üzerine ve onun Viyana'daki birkaç konferansını takip ettikten sonra tanışılır. Kısa süre zarfında çok yakın dost olurlar. **Freud**'un itiraflarını paylaşan ve ona mânevî destek veren bir rol üstlenir, uzun uzun mektuplaşırlar. Rolü sadece bununla kalmaz, onun fikirlerini de eleştirir ve kendi düşünceleri hakkında suâller sorar. Biseksüaliteyi izah eden **refleks nazal nörozlar ve vital periyodisite** kuramlarını geliştirir. Bâzi özel burun ameliyatlarıyla nörozların ve biseksüalitenin tedavi edilebileceğini düşünür! Bu ikinci kuram bir tür **biyoritmoloji**di ve patolojik olanlar da dâhil, bütün hayati süreçlerin kadınlarda 28 günlük, erkeklerde ise 23 günlük döngülerle düzenlenmekteydi. Hastalıkların, hâttâ ölümün tesbitinde bu muhtelif rakamsal ilişkiler kullanılabilirdi. Bu fikirleri psikanalize pek yansımada da, **Freud**'un şakaların anlamlılığına dikkat etmesinde rolü olmuştur. 1896'daki bir mektubunda **Fliess**'a şöyle yazar: "Her popüler fantezinin arkasında doğru bir şe-

vin yattığını bana sen öğrettin". Biseksüaliteyle ilgili fikirleri de **Freud**'u etkilemiştir; aralarındaki ilişkinin latent homoseksüalite vasfını taşıdığı da iddia edilir. Ona karşı hem mazoüstçe bir boyun eğiş ve sevgi, hem de öfke beslemektedir; zamanla da koparlar.

İkinci kişisel krizini artık orta yaşa geldiğini ve henüz ihtirasla arzulanı üne kavuşmadığını fark ettiğinde yaşar. Bu dönemde, bilimsel büyük bir katkı yapmayı hedeflerken, başka bir hayâl kırıklığı daha yaşar. "Nörozların" etiolojisinde çocuğun ebeveyn tarafından tâcizini sorumlu tutan keşfiyle, önemli bir atılım yaptığına inanmaktadır, bunu Nil Nehri'nin kaynağını bulmaya benzetir. Ancak, 1897'de tâciz kuramını bırakarak onu muhteşemliğe taşıyacak olan keşfi ertelemek zorunda kalır.

Freud, bir zamanlar mücevh değerinde olan bu tâciz kuramını neden bırakmıştır? **Wilhelm Fliess**'e yazdığı 21 Eylül 1897 tarihli mektupta bunu açıklayan dört sebep öne sürer: Birincisi, tâciz kuramı sâyesinde tedavi edebildiği tek bir hastasının bile bulunmayışıdır. İkincisi, eğer bu kuram doğru ise, kendi kardeşlerinde bile oldukça yaygın olan histeri sebebiyle kendi babasının da dâhil olduğu birçok babanın cinsel sapıklıktan suçlanması gerekecektir. Üçüncüsü, **Freud**'un bilinçdışının muhtemelen gerçeği hayâli ürününden ayıramadığı şeklindeki inancıdır. Bu fikir, daha sonra **Oedipus kompleksine** evrimleşecektir. Dördüncü olarak da, ileri evre psikotik hastaların bilinçdışı hâtıralarının hemen hiçbir zaman erken çocukluk çağı cinsel yaşantılarını içermediğini gözlemlemiştir. Tâciz kuramını bırakması ve onun yerine koyacak **Oedipus kompleksini** de henüz icat etmemiş olması sebebiyle, orta yaş krizine daha derin bir şekilde girer.

Freud'un resmî biyografi yazarı **Ernest Jones**, **Freud**'un 1890'ların sonlarına doğru ağır bir psiko-

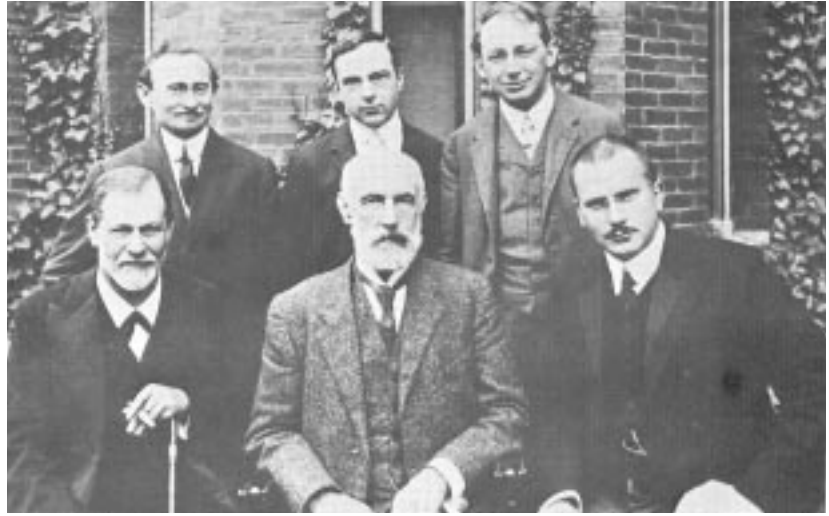
nevrozdan muzdarip olduğunu düşünür. Ancak, **Freud**'un hayatının son on yılındaki kişisel hekimi olan **Max Schur**, bunun nikoitin bağımlılığı nedeniyle kötülen bir kardiyak lezyona bağlı olduğunu öne sürer. **Peter Gay**, babasının ölümünden hemen sonraki dönemde, **Freud**'un ödipal çatışmalarını özel bir vahşet şeklinde tekrar yaşadığını öne sürer. **Henri Ellenberger** ise, **Freud**'un hayatındaki bu dönemi depresyon, nöroz, psikosomatik yakınmalar ve yaratıcı uğraşlarla yoğun meşgûliyetle şekillenen bir "yaratıcı hastalık" dönemi olarak târif eder. Her ne şekilde olursa olsun, orta yaş döneminde **Freud** kişisel endişeler, depresyon ve kendi ölümüyle ilgili obsesyonlardan yoğun bir şekilde muzdarip olmuştur.

Bütün bu zorluklara rağmen, bu dönemde **Freud**, en önemli çalışması olan **Rüyaların Yorumu**'nu tamamlar. 1899'da bitirilen bu kitap, çoğunu arkadaşı **Wilhelm Fliess**'e açtığı kendi analizinin bir derlemesidir. Kitap, çoğu uydurma isimlerin arkasına gizlenmiş olarak **Freud**'un kendi rüyalarının birçoğunu barındırmaktadır. **Rüyaların Yorumu** kitabı ilk baskısında 600 tâne basılır ve bu çalışma ilk altı yılında sâdece 351 adet satılır.

Bu kitapta iyice ortaya çıkacağı üzere, **Freud**'un bilimsellikten

kopukluğunun en önemli yönünü, psikanalitik izahlarının tamamını çocukluğundaki yaşantılara ve fantezilere bağlamasıdır. Günümüzde bile yeteri kadar anlaşılabilen, psikanalitik kuramın hipotezlerinin ekserisinin klinik vak'aların nesnel gözlemiyle hiçbir ilişkisinin olmadığıdır. Pek çok diğer guru gibi, **vahiilerinin** tamamen şahsî bir yönü vardır ve **Freud**'un yaratıcı rahatsızlığı da, diğer gurularda olduğu gibi, ruhi ve fiziksel bir sıkıntıyı müteakip ortaya çıkmıştır. Oedipus kompleksi ve rüya kuramı tamamen **Freud**'un kendi kendini analiz etmesinin birer ürünüdür. Altı yıl boyunca (1894 ilâ 1899 arası) **Freud**'un hayatında dört hâdise, içinden çıkılmaz şekilde birbirine girer: **Fliess** ile olan yakın ilişkisi, nörotik rahatsızlıkları (mükerrer kardiyak aritmiler, nefes darlıkları, muazzam bir keşif yapmak üzere olduğu inancının doğum sancılarıdır), kendini analiz edişi ve psikanalizin temel ilkelelerini tanımlaması... Bunlara, bir de, 1896 Ekim'i'nde babasının vefatının üzüntüsü eklenir.

Kitabın basımından hemen sonra **Fliess**'le olan dostluğu bozulmaya başlar ve 1903'te tamamen ayrılırlar. Bu ayrılık, **Freud**'un **Histeri Üzerine Çalışmalar**'ın basılmasından sonra **Breuer**'le yaşadığı ayrılıkla benzerlik taşımaktadır. Aynı zamanda, **Alf-**

red Adler, Carl Gustav Jung ve birçok diğer yakın dostuyla, müridiyle yaşayacağı ayrılıkların da habercisidir.

NİHÂYET ŞÖHRET GELİR

Her ne kadar *Rüyaların Yorumu* uluslararası bir çalkalanmaya sebep olmamışsa da, en sonunda *Freud*'un aradığı şöhret ve itibârı kazanmasını sağlamıştır. Kitabın basımı takip eden beş yıllık dönemde, artık özgüvenle dolmuş olan *Freud*, psikanalizin kuruluşunun somutlaşmasına yardımcı olan birçok önemli yazı yazmıştır. Bunların arasında *Rüyaların Yorumu* yeterli ilgi görmediği için yazılan *Rüyalar Üzerine*, Freudiyen dil sürçmelerini dünyaya tanıtan *Gündelik Hayatın Psikopatolojisi*, cinselliği psikanalizin köşe taşı olarak resmileştiren *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* ve dil sürçmeleri gibi şakaların da bilinçdışı anlamları olduğunu öne süren *Şakalar ve Bilinçdışıyla İlişkileri* vardır. Bu yayınlar *Freud*'un bilimsel ve tıbbî çevrelerde bir miktar mevzî itibar kazanmasını sağlamıştır. 1902 yılında, bir grup Viyanalı genç hekimi psikolojik konuları konuşmak üzere evine davet eder. Daha sonra aynı yılın sonbaharında, bu beş adam (*Alfred Adler, Wilhelm Stekel, Max Kahane* ve *Rudolf Reitler*) *Freud*'un tartışmanın lideri olduğu *Çarşamba Psikolojik Topluluğu*'nu kurarlar. 1908 yılında ise bu organizasyon *Viyanalı Psikanaliz Topluluğu* şeklinde daha resmî bir isim alır.

1910 yılında *Freud* ve takipçileri, *Uluslararası Psikanaliz Birliği*'ni kurmuşlar ve başkan olarak Züriçli *Carl Gustav Jung*'u seçmişlerdir. *Freud*'un *Jung*'a olan ilgisinin sebebi hem *Jung*'un keskin zekâsı hem de ne Yahudi ne de Viyanalı olması idi. 1902 ilâ 1906 yılları arasında *Freud*'un 17 müridinin hepsi de Yahudi'ydi ve *Freud* psikanalize daha kozmopolit bir tad vermeye meraklıydı. Her ne kadar *Jung* Freudiyen topluluğa memnuniyetle kabûl edilmiş ve "Taçlı Prens", "geleceğin

1922'deki "Gizli" Komite. Oturanlar (soldan sağa): Sigmund Freud, Sandor Ferenczi, Hanns Sachs. Ayaktakiler (soldan sağa): Otto Rank, Karl Abraham, Max Eitingon, Ernest Jones.

adamı" olarak gösterilmişse de, o da *Adler* ve ondan önceki gibi er geç *Freud*'la acı bir kavga ederek psikanalitik hareketi terk etmiştir. 1909 yılında, Worcester Massachusetts'teki Clark Üniversitesi'nin başı ve ABD'deki ilk psikologlardan biri olan *G. Stanley Hall, Jung* ve *Freud*'u bir dizi seminer vermeleri amacıyla davet eder. Uyuşmazlığın tohumları, bu seyahat sırasında atılır. *Freud* ve *Jung*'un seyahatleri vakit geçirebilmek amacıyla başladıkları birbirlerinin rüyalarının analizi, muhtemelen en sonunda 1913'de ilişkilerinin bitişine neden olan şeydir. Başka bir psikanalist olan *Sandor Ferenczi* da yanlarında, birlikte Amerika'ya seyahat ederler. Yedi haftalık yolculukları sırasında her gün temas hâlinde olmalarına rağmen *Freud* ve *Jung* arasında yavaş yavaş tırmanan bir gerginlik havası ortama hâkim olmaya başlar. Bu kişisel gerginlik artık meşhur olmuş bu iki psikanalist birbirlerinin rüyalarını yorumlamaya başladıklarında dahi devam eder. Hattâ, arada bâzı trajikomik "nevrotik" tezâhürler bile yaşanır. *Jung*'un iskeletler ve ölüm temalı bir rûyasını dinlerken, aslında onun kendisini öldürmek istediği tâbirini yapan *Freud* o derecede dehşete düşer ki, korkudan düşüp bayılır!

Hâtıralar, Rüyalar, Yansımalar kitabında *Jung, Freud*'un hem kendisinin rüyalarını yorumlamadığını hem de *Jung*'un yorumlaması için gerekli olan kişisel hayatının detaylarını anlatmak istemediğini iddia etmiştir. *Jung*'un anlattığına göre, mahrem ayrıntılar öğrenmek istediği zaman *Freud* kendisine "Ama, otoritemi tehlikeye atamam" şeklinde itiraz etmiştir. İşte o anda *Jung, Freud*'un otoritesini kaybettiği sonucuna varmıştır. Bunu hâtıratında "...sanki karşımda bir kilise papazı duruyordu... O cümle hâfizamda âdeta kazınmış ve ilişkimizin bitişinin habercisi olmuştur" diye kalemeye alır.

Avrupa'ya döndüklerinde *Freud*'la *Jung*'un arkadaşlıkları soğudukça, aralarındaki kişisel ve kuramsal farklılıklar da iyice yoğunlaşır. 1913 yılında bu iki büyük adamın mektuplaşması sonlanmış, ertesi sene ise *Jung* Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin başkanlık görevinden ve kısa süre sonra da buradaki üyeliğinden çekilmiştir.

Esasında, *Jung*'un *Freud*'dan ayrılığı *Hâtıralar, Rüyalar, Yansımalar* kitabında bahsi geçmeyen bâzı olaylara da bağlı olabilir. 1907 yılında *Jung, Freud*'a yazdığı bir mektupta, kendisine karşı "sınırsız bir hayranlık" duyduğu-

nu ve bu saygının “âdeta dinî tutulma” karakterinde bir şey olduğunu ve “göz ardı edilemeyecek bir erotik tını” barındırdığını itiraf eder. **Jung**, bu itirafına “Bu berbat, iğrenç duygu genç bir delikanlı olarak bir zamanlar perestişkârı olduğum bir adam tarafından cinsel tâcize uğramış olmam gerçeğinden kaynaklanıyor” diye devam eder. Bu cinsel tâciz sırasında **Jung** henüz 18 yaşındadır ve baba gibi gördüğü bu adamlar neredeyse her sırrını paylaşmaktadır. **Alan Elms**, **Jung**’un bir zamanlar âdeta taptığı kendinden daha yaşlı bir adam tarafından cinsel tâciz yaşantısıyla birlikte düşününce, **Freud**’a karşı duyduğu erotik duyguların **Jung**’un **Freud**’dan uzaklaşmasındaki ana nedenlerden biri olabileceğini iddia eder. Ayrıca **Elms**, **Jung**’un **Freud**’un cinsellikle ilgili kuramlarını reddetmiş olmasının arkasında da, **Freud**’a karşı beslediği ikircikli cinsel duygulardan kaynaklandığını düşünür.

Birinci Dünya Savaşı yılları **Freud** için zor geçer. Bu dönemde sâdik takipçilerinden kopar, psikanalitik uygulaması yavaş yavaş azalır, evi bâzen ısıtılamaz ve kendisi ve âilesi yiyecek bulmakta güçlük çeker. Savaş sonrası, ilerleyen yıllara ve dudağındaki kanser nedeniyle geçirdiği 33 ameliyatın verdiği acıya rağmen, kuramında önemli revizyonlar yapar. Bunların en önemlileri, ölüm içgüdüsünün hayat içgüdüsüyle aynı seviyeye çıkarılması, repressyonun ego savunma mekanizmaları arasına dâhil edilmesi ve dışı Oedipus kompleksinin netleşmesidir.

Ünlü antropolog **Marvin Harris**, **Freud**’un Oedipus karmaşası senaryosunu düpedüz saçma olarak değerlendirdikten sonra, çeşitli Ödipal kültürel özelliklerin hemen bütün dünyada yaygınlığını “Oedipus kompleksi savaşın nedeni olmadı; savaş Oedipus kompleksinin nedeni oldu” diye izah eder.

Freud’un ne gibi kişisel özel-

likleri vardı? Kişiliğine yönelik daha ayrıntılı bir bakış **Clark** (1980), **Ellenberger** (1970), **Feris** (1997), **Gay** (1988), **Isbister** (1985), **E. Jones** (1953, 1955, 1957), **Macmillan** (1991), **Newton** (1995), **Roazen** (1993), **Sullo-way** (1992) ve **Vitz**’de (1988) bulunabilir. Her şeyin ötesinde **Freud** hassas, muhteris bir kişidir. Sıkı dostluklar kurma ve sır tutma kapasitesine de sâhiptir. Henüz genç bir öğrenciyken, **Edward Silberstein** isimli bir arkadaşıyla İspanyolca öğrenmek için topluluk kurarlar. Aslında, bunun diğer bir amacı, diğerlerine güvenmeyen ve dünyaya şüpheyle bakan yakın bir birlikteliğin somutlaştırılmasıdır. Benzer ilişkiler **Freud**’un hayatı boyunca tekrar eder. Kişiliğinin mahrem taraflarını yakın olduğu kişilere açabilirken, diğer bütün insanların kendisine düşman olduğunu hisseder. Hem özel olan hem de bir bakıma diğerlerine güvensizliğe neden olan bu yakın ilişkilere ihtiyacı var gibi gözükür. **Rüyaların Yorumu**’nda, **Freud** bu süreklilik gösteren kişiler arası kopmaları açıklar ve tahmin yürütür: “Benim duygusal hayatım, her zaman yakın bir dost ve nefret edilecek bir kimsenin hayatımda bulunması gerektiği konusunda ısrarcı olmuştur. Her zaman da her ikisinden birer tâne hayatımda bulunmuştur”. **Freud**’un tutkulu ilişkiler kurabilme yeteneği ve önceki

arkadaşlarına duyduğu nefret, yakınlıklarıyla yaptığı mektuplaşmalarda göz önüne serilir.

Çağının en önde gelen doğa bilimcilerinden ve yarı-tanrı otorite hekimlerinden **Richard Kraft-Ebing**, söyleyebileceği en kibarca ve en ağır gözden düşürme tavrı veya aşağılama tarzıyla, **Freud**’un anlattıklarını “bilimsel bir peri masalı” olarak tanımlar: **Sigmund Freud** kadar üzerinde tartışılan, eleştirilen veya savunulan, biyografisi ile eserleri arasında bağlantı kurulan başka bir düşünür göstermek kolay değildir. Onun çelişkili biyografisine duyulan bu ilgi sıradan dedikoducu merakların ötesinde, onun kişisel sorunlarına yaklaşımındaki yine çelişkilerle dolu, bâzen birbirlerini yadsıyan bâzen de destekleyen bilimsel peri masalından kaynaklanır. **Sander L. Gilman** da Yahudilikteki cezalandırıcı Yehova inancının süpergoya, annesine duyduğu aşkın Oedipus kompleksine tahvil edildiğini anlatır.

ÖZEL HAYATI

Okunanlardan anlaşılabilirdiği kadarıyla, **Freud**’un özel hayatı, eserlerinden pek farklı değildir. **Freud** muhtemelen, tıpkı kendisinin **Goethe** için söylediği gibi, “çelişkilerle dolu karmaşık hayatını ve duygularını, açıklamaktan ziyâde gizlemek için çok yazmıştır”. Yazdıkça açığa çıktığını, kendi kendisini soyduğunu ve bunla-

Freud olgunluk dönemi

Yaşlılık ve kemâl seneleri...

Aslında bir ilkokul öğretmeni olan Anna Freud (1895-1982) zamanla kendini tamamen psikanalize vermiş, pedagojiyle psikanaliz bağlantısının üzerinde durup kitaplar yazmış, 1915 ilâ 1918 arasında Viyana Psikiyatri-Nöroloji Kliniği'nde çalışmasına dahi izin verilmiştir.

rı örtmek için daha çok yazdığını, ama yazdıkça daha da çıplak kaldığını, ağrılar, acılar içinde kıvrandığını hissetmiştir. **Freud**'un -şimdilik mektupları hâric- 18 cilt kadar tutan eserlerini veya bunların en önemlilerinden oluşan seçmeleri okuduktan sonra, belki şöyle söylenebilir: Onun biyografisi (tabii ki meraklıları için), psikanaliz kuramının savlarının sırandığı, insanların kendilerini açıkla(ma)mak için ne denli kurnazlıklara başvurduklarını, ama gene de bir şeyleri ele vermek için de nasıl yanıp tutuştuklarını, hâttâ kıvrandıklarını sergileyen zengin mâlzemeye dolu bir **Freud** vak'ası olarak da okunabilir. Eserlerinde sık sık kendi hayatından örnekler kullanmasına rağmen, mahremiyetine çok düşkün bir insandır. 1885'te ve 1907'de eski defterlerini, günlüklerini ve elyazmalarını yakar. Her şeye rağmen, geriye, parlak bir araştırmacı ve bir bilim devrimcisi olduğunu göstermeye yetecek kadar mektup ve elyazması kalır.

Birinci dünya savaşının bitişini takip eden yıllarda, tüm Viyanalılar gibi **Freud** ve âilesi de eko-

nomik sorunla yaşarlar. O kadar ki, **Freud** yazdıklarının parayla değil de patatesle ödenmesini isteyecek duruma gelir; yabancı ülkelerde yaşayan dost ve akrabaların hepsinden yiyecek, giyecek, para istemek zorunda kalır. Sâdece, vizite ücretini enflasyondan etkilenmeyen parayla ödeyebilen İngiliz ve Amerikalı hastalara bakmaya başlar. Bütün bu sıkıntılara rağmen, psikanaliz alanındaki en gözde meslektaşlarından biri olan ve her toplantıda göz göze gelmek istediğini söylediği **Lou Andreas-Salomé**'ye düzenli olarak bağış gönderir.

Freud'un cinsel hayatı da sâde ve sıklıkla problemlidir. Her ne kadar ismi sıklıkla cinsellik ve hâttâ rastgele cinsellikle ilişkilendirilmişse de, kendi cinsel hayatı kesinlikle sağlıklıdır. Görülen odur ki, evlilik öncesi kendini oldukça sınırlamıştır ve evlilik sırasında da monogam kalır.

Freud âilesinin yakın dostlarından, yarı resmi biyografi yazarı ünlü psikanalist **Peter Gay**, yıllar sonra bile daha pek çok şeyi öğrenmek istediğini -hakkı olarak yazar. **Freud**'un âile hayatı, karısı

Freud ve Anna

Martha Bernays ile olan duygusal ve cinsel ilişkilerinin gelişimi, Jung'un başlattığı iddia edilen **Freud**'un baldızı **Minna Bernays**'le cinsel ilişkiye girdiği yönündeki söylenti ve diğer serüvenleri üzerine bilinenler veya bilinmeyenler... Gençlik arkadaşı **Fliess**'e karşı beslediği muhtemelen biseksüel ve kesin olarak mazoistçe duyguları, ilişkilerinin boyutları... Hayatının son yıllarına doğru, kızı **Anna** ile olan yoğun duygusal ve belki de tensel bağları...

Freud'un, hep babaların kızlarını analiz etmesine karşı olmasına rağmen, **Anna**'yı bizzat kendisinin analiz etmekte ısrar edişi ve sonra da onu, gene aralarındaki ilişkinin gizi bir türlü çözülemeden, yukarıda bahsedildiği gibi hayatının en zor dönemlerinde bile maddî yardımda bulunduğu **Lou Andreas-Salomé**'ye "bu bizim ikimizin kızıdır" diyerek emânet edişi... Oğulları **Martin** ve **Erich**'in babalarına karşı bitmez tükenmez tepkileri ve başkaldırıları, hep tartışmalı konulardır.

Karısı **Martha Bernays** evdeki her şeyi **Freud**'un rahat edebileceği şekilde ayarlamıştı. Buna karşın, çocuklar ve evin genel hayatı ile **Freud** arasında zarif, ince bir duvar kurulmuştur; ilişkiler hep kibar, karşılıklı anlayış içinde, fakat biraz da yüzeysel - belki de oldukça soğuk- biçimde sürmüştü. **Freud** savunduğu özgür düşünceleri âile içinde çocuklarına uygulamakta pek başarılı olamamıştı. Yakınlarını ve çocuklarını arada bir yanaklarından öpmüş, ama pek seyrek olarak kucaklaşmıştı. Buna karşın gene pek seyrek olarak sert davranmıştı. Evdeki ağır otoriter baskı nedeniyle hemen bütün çocuklarda hafif bir kekelemelik ve peltek konuşma ortaya çıkmıştı. **Martha** da **Freud**'a bir anlamda küçük çocuk muamelesi yapmış, "bir tür pornografi" diye tanımladığı psikanalizi çocukların yatak odalarına sokmamak şartıyla, kocasının istediği konularla huzur içinde çalışmasına imkân tanımıştı. **Lou Andreas-Sa-**

lomé, *Martha*'nın evin düzenini ve asâyişini korumak, çocuklarını yetiştirmek ve kocasının fikirlerine katılmasa da, sâdık, vefakâr ve cefakâr bir eş olmak özelliklerinden çok etkilendiğini yazar.

The Observer'dan Hannah Cleaver (<http://books.guardian.co.uk/news/articles/0,6109,897336,00.html>) 16 Şubat 2003'de şunları kaleme alır: "*Martha*, *Freud*'a Âşık olan ama Onun 'Pornosundan' Nefret Eden Kadın. *Martha* eşinin en büyük ilham kaynağı idi, kokain'i de onunla paylaşmıştı; yanaklarını pembeleştirdiği için *Freud* ona da kokain tavsiye ettiğinden bahsetmiştik! *Freud*'un psikanalist olmasının gerçek sebebi *Martha*'dır ama kocasının yaptığı işe de "pornografi" derdi. Altı çocuk doğurmasına rağmen, cinsel hayatları pek fakirdi. Konuyu tetkik eden *Katja Behling*, "eğer *Freud* onunla tanışmasaydı, hayatını kokain'in tıptaki yerini araştırarak sürdüren ciddi bir bilim adamı olabilirdi" diye değerlendirir. Çünkü kokain'in etkili bir anestetik olduğunu fark eden *Freud*, tam o dönemde bütün ilgisini ve romantizmini *Martha* üzerine teksif eder; bu arada kendisi Viyana'dan uzakta, Hamburg'da nişanlısının evinde olduğu bir sırada, çalışma arkadaşı *Carl Koller*'in ilâcın anestetik özelliklerini neşredip şöhreti ve parayı kapar. Sonraları, karısıyla geçirdiği 53 senenin bu başarı kaybına değdiğini söyleyecektir.

Martha'yı ilk gördüğü anda ona tutulan *Freud*, insan doğasıyla ilgili soğuk karşılanan görüşlerine rağmen, son derecede romantik, muhterişçe kıskanç bir âşıktı. Buna karşılık, gâyet muhafazakâr bir Yahudi âilesinden gelen *Martha*'nın beş parasız bir ateistten daha iyisini hak ettiğini düşünen annesi *Emmeline* kızını Viyana'dan Hamburg'a götürdüğünde, dört sene boyunca nişanlılar birbirlerini ancak bir düzine kadar görebilecek ama birbirlerine

Freud ve Martha, henüz nişanlıyken

yüzlerce mektup yazacaklardır. Bu, *Martha*'yı dünyadaki ilk psikanaliz öğrencisi yapar! Aşırı kıskanç nişanlısını üzmemek için *Martha* zamanını kız kardeşi *Minna*'ya ve annesine yardım ederek geçirir. *Freud* onun Tiyatroyu ve san'atı çok sevmesine çok içerler ve bilim adamlarının san'atkarlarla başa çıkacak silâhlarının olmasından yakınır. Kayınvâlidisini tatmin edecek kadar tıbbî kariyerinde yeterince ilerledikten sonra nihâyet evlenirler.

Hayatlarının kalan kısmı trajikomik olacaktır. Zira, kadınlarla cinsellikten konuşmanın tabu adedildiği, bu konuda yazmanın da eğlenme veya fantezi kurma addedildiği bir dönemde *Freud* görüşleriyle skandallar yaratır!

Freud bir yandan mastürbasyon ve o günlerde var olan çeşitli doğum kontrolü yöntemlerinin nörotik sonuçlara yol açabileceğine inanmakla birlikte, aynı zamanda *Martha*'nın gebe kalmasından endişelenmişti. Evliliklerinin ilk altı yılında beş çocuk sâhibi olmuş olmaları, *Freud*'un *Fliess*'e yazdığı 1893 tarihli mektubunda "en azından bir yıl çocuk beklemek zorunda değiliz, çünkü artık

tamamen cinsellikten uzağımız" demesine yol açar! Ancak, o yıldan sonra da *Martha* gebe kalarak, 1985 yılında en küçük çocukları olan *Anna*'yı doğurur. İki yıl sonra *Fliess*'e gönderilen mektupta şöyle yazar: "cinsel heyecan... benim gibi birisi için artık hiçbir anlamı yok". O dönemde 41 yaşında olan *Freud*, cinsel hayatının duraklamaya girdiğine inanmıştır.

Her ne kadar *Anna*'nın doğumundan sonra cinsel aktivitesi tamamen bitmemişse de, *Martha*'yla olan cinsel ilişkisi sonraki birkaç yıl içerisinde oldukça sporadik bir hâl almış ve kısa zamanda tamamen sona erer.

Freud'u 20. Yüzyıl düşüncesine önde gelen katılımcılardan biri yapan, edebî yeteneğidir. Alman dilinin gerçek bir ustasıydı ve birkaç yabancı dili akıcı şekilde konuşabiliyordu. Aynı zamanda İngiliz politika filozofu *John Stuart Mill* ve Fransız psikiyatrist *Jean-Martin Charcot*'yu çevirebilecek kadar iyi bir tercümandı. Her ne kadar Nobel bilim ödülünü kazanmamışsa da, 1930 yılında edebî yeteneğini gösteren *Goethe Edebiyat Ödülü*'nü kazanmıştı.

Freud'da aynı zamanda, yoğun entellektüel merak, prensiplerine olağandışı bağlılık (gündelik kişisel analizinden görülebilir), babası ve diğer baba figürlerine yönelik aşırı ambivalan duygular, iddia edilen suçların boyutlarıyla uyumsuz kin tutma eğilimi, özellikle gençlik dönemlerinde yoğun bir tutku, birçok müridi tarafından etrafı sarılmış olmasına rağmen yoğun izolasyon hisleri ve 1909 yılında ABD'ye yaptığı seyahatten sonra daha da yoğunlaşan Amerika ve Amerikalılar'a yönelik yoğun ve biraz da mantık dışı olumsuz duygular gözlenmektedir.

Freud Amerikalıları neden bu kadar hor görmüştür? Muhtemelen bunu en önemli sebebi, Amerikalılar'ın psikanalizi popüler bir

hâle getirebilmek için içine saçmalıklar katacakları endişesiydi. Ek olarak, Amerika'ya yaptığı ziyaret sırasında, Viyanalı burjuva bir beyefendiye yabancı olan bâzı tecrübeler yaşamıştır. George Washington gemisine binmeden önce, yolcu listesinde kendi ismini "Freund" şeklinde yanlış yazılmış olarak görür. Bir kısmı komik olan birkaç başka olay daha Freud'un seyahatini daha da tatsız bir hâle getirir. Birincisi, seyahati süresince içme suyu nedeniyle kronik hazım güçlüğü ve ishâlden muzdarip olur. Ek olarak, bu kronik ishâl problemini çözecek umumî tuvalet bulma güçlüğü çeker. Ayrıca, bâzı Amerikalılar, teorisine meydan okumaya çalışırken "**doktor**" veya "**Sigmund**" şeklinde hitap ederler; hâttâ, bir kişi sigara içilmeyen bölgede sigara içmesini engellemeye çalışır. Dahası, Massachusettes'in Batısı'ndaki bir kampa gittiklerinde Alman İmparatorluğu bayraklarıyla karşılanırlar ama hiçbiri Alman değildir ve Almanya'dan hoşlanmamaları için mantıklı sebepleri vardır. Ayrıca, kampta diğerleriyle birlikte yere oturup mangaldan et yemeyi hem ilkel hem de vahşice bulur.

Freud'un, hayatı boyunca nişanlısına, eşine, arkadaşlarına, meslektaşlarına, hastalarına on binin üzerinde mektup yazdığı tahmin edilmektedir. Bunların, bir kısmı araştırılmış, önemli bir bölümü yayımlanmış, üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kendi içine kapanan (hâttâ kaçan) onun mesleğinden biri için, arkadaşları ve diğer insanlar ile olan ilişkilerini, ancak kendisinin istediği ve denetleyebildiği dozda yazdığı mektuplarla sürdürmesi anlaşılır bir tür mahrem beslenme sayılabilir. Hayatı boyu teknik gelişmelerden hep uzakta durmaya çalışmıştır. Evde hiç müzik sesi işitilmemiş, ısrarla evine gramofon bile sokturmamıştır. Telefondan ve telefonla konuşmaktan hiç hoşlanmamış, bu tür konuşmaların mutlaka yüz yüze yapılması gereğini savunmuştur.

1920'de ikinci kızı olan **Sophie**'nin ölümü, 1922'de yeğeni **Caecilie Graf**'ın intiharı ve aynı yıl içerisinde **Sophie**'nin oğlu **Heinle**'nin ölümleri **Freud**'u çok sarsmıştır. Bunların hemen akabinde 1923 şubatında dudak-çene kanseri teşhisi konur. Bunu izleyen 16 yıl boyunca **Freud**, protez değiştirmeler ve temizlik hâriç, 30'dan fazla ameliyat geçirir. Yine de puroyu bırakmaz. 21 Eylül 1939'da, kanserli dokunun verdiği ıstırabın artık bir işkeneye dönüştüğünü düşündüğü için özel doktoru **Max Schur**'u çağırarak yardım ister. **Schur**, **Anna**'ya da danıştıktan sonra, yüksek dozda morfin yapar. 23 Eylül 1939'da vefat eder. Kendisi ateist olan **Freud**'un naâsı, Yahudi âdetlerine aykırı olarak yakılır ve en sevdiği Yunan vazosuna konur.

Hayat arkadaşı ve dinî itikadını asla kaybetmemiş ve eşine hürmetinden ritüellerini hep ertelemiş olan **Martha Bernays**, evliliklerinin başından beri ilk kez o cuma gecesi Şabat mumlarını yakar.

Ve bu devran böyle döner gider...

Kabûl ve teslim etmek gerekir ki, insanoğlunu anlama konusunda **Freud**'un attığı adımın müsbet bilime birçok katkıları olmuştur. Fakat bir tedavi yöntemi olarak, psikanalizin hiçbir hastayı iyileştirmedeği ama bir nev'î yeni dünya dini, ahlâki veya edebiyatı, kıyası bir yeni dünya görüşü ve hayat tarzı olarak inzasını attığı da bir vâkiydir.

KAYNAKLAR

- ADASAL Rasim (1979) Yeryüzü Tanrıları - Liderler, Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- ANDREAS-SALOMÉ Lou (Diary note, November 1921) Visit to Freud in: Almanach; Das neunundsiebzigste Jahr, S. Fischer-Verlag, Frankfurt am Main, 1965, 137.
- BARZUN Jacques (1958) Darwin, Marx, Wagner - Critique of a Heritage. New York: Doubleday Anchor Books.
- BRENNER Charles (1998) (çevirenler:

Işıl SAVAŞIR, Yusuf SAVAŞIR) Psikanaliz: Temel Kavramlar (An Elementary Textbook of Psychoanalysis). Ankara: HYB Yayıncılık.

COVINGTON Coline (2003) Sabina Spielrein: Forgotten Pioneer of Psychoanalysis. Taylor & Francis.

ÇELİKKOL Ahmet (2002) Tarih Psikiyatrisi Divanında. İstanbul: Stüdyo İmge.

DOKSAT Recep (1962) Tatbikatı ve Nazariyatı İle Hipnotizma. İstanbul: Kader Basımevi.

FEIST Jess & FEIST Gregory J (2002) Theories of Personality - Fifth Edition. New York: McGraw-Hill.

GELLER Ernest (1985) The Psychoanalytic Movement. London: Paladin.

GENÇTAN Engin (1990) Psikanaliz ve Sonrası - 4. Basım. Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 84. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

GILMAN Sander L (1994) The Case of Sigmund Freud - Medicine and Identity at the Fin de Siècle. Baltimore: The Johns Hopkins University Paperbacks edition.

HARRIS Marvin (1994) (çeviren: M. Fatih GÜMÜŞ) Yamyamlar ve Krallar - Kültürlerin Kökenleri (Cannibals and Kings, The Origin of Cultures). İstanbul: İmge Kitabevi. 101-104.

JONES Ernest (2003) Freud Hayatı ve Eserleri (çevirenler: Dr. Emre KAPKIN - Ayşe Tekşen KAPKIN). İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (Sigmund Freud - The Life and Work. Basic Books Publishing Co., Inc., 1961).

JUNG Carl Gustav (1975) (translator: HULL RFC) Critique of Psychoanalysis. Princeton: Bollingen Series, Princeton University Press.

MASSON Jm (1985) (Ed.) The complete letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887-1904. Cambridge: Harvard University Press.

McGUIRE William (editor) (1979) The Freud/Jung Letters - The Correspondence between Sigmund Freud and CG Jung (translators: R MANHEIM, RFC HULL). England: Penguin Books.

MILLER Jonathan (editor) (1972) Freud - the man, his world, his influence. London: Weidenfeld and Nicolson.

MUCKENHOUP Margaret (1997) (çeviren: Füsün AKATLI) Sigmund Freud: Bilinçdışının Kâşifi (Sigmund Freud - Explorer of the Unconscious. Oxford University

-
- Press) TÜBİTAK, Ankara: 2002 Haziran.
- OSBORN Reuben (tarih belirsiz) Marksizm ve Psikanaliz (çeviren: Sait MADEN). İstanbul: Günebakan Yayınları.
- ÖNEN Barış & DOKSAT M. Kerem (2004) Carl Gustav Jung. Yeni Symposium; 42: 9-12.
- ÖZTÜRK Orhan M (1990) Psikanaliz ve Psikoterapi. İstanbul: Evrim Yayınevi, İstanbul.
- STORR Anthony (2001) (Aslı DAY, çeviren) Öteki Peygamberler. İstanbul: Okyanus Yayın. 127-144.
- TEBER Serol (2003) "Bilimsel Bir Peri Masalı" Sigmund Freud'un "Aile -ve Tarihsel Romanı" İstanbul: Okyanus Yayın.